

SPOLOČENSKO-POLITICKÉ PREMENY V OBCI BOLERÁZ V ZRKADLE ARCHÍVNÝCH DOKUMENTOV PO VZNIKU 1. ČSR¹

Socio-political Changes in the Municipality of Boleráz in the Mirror of Archival Documents after the Establishment of the First Czechoslovak Republic

Adriana Kičková

DOI: 10.17846/CL.2025.18.2.199-207

Abstract: KIČKOVÁ, Adriana. *Socio-political Changes in the Municipality of Boleráz in the Mirror of Archival Documents after the Establishment of the First Czechoslovak Republic*. The article examines the socio-political transformations in the village of Boleráz following the establishment of the Czechoslovak Republic in 1918 through a microhistorical perspective on the activities of the Roman Catholic priest František Koňakovský. It focuses on his pastoral and public work, exploring how these activities influenced the daily life of the local community and how the village responded to the new state administration. Based on archival documents, it highlights tensions between spiritual authority, state administration, and the local community, reflecting broader conflicts in interwar Slovakia – religious, political, and cultural-identificational – as well as issues related to the preservation of local identity and tradition. Koňakovský's sermons, characterized by criticism of Czech officials and the defense of traditional Christian values, became a source of social division and also a form of resistance to secularizing tendencies, pointing to the tension between the state's modernization efforts and the community's attempt to maintain spiritual and cultural continuity amid ongoing social changes.

Keywords: Boleráz, František Koňakovský, interwar Czechoslovakia, local administration, religious life, community relations, archival documents, socio-political change

ÚVOD

Vznik Československej republiky v roku 1918 priniesol zásadnú zmenu v politickom a spoločenskom vývine Slovenska. Situácia na území Slovenska bola poznačená deficitom kvalifikovaných zamestnancov, osobitne v štátnej správe. Nielen v školstve, ale aj súdnictve, armáde, zdravotníctve, železnici, polícii, či pošte. Všetky uvedené oblasti vyžadovali odborníkov, ktorých Slovensko v potrebnom množstve nemalo.¹ Československá vláda preto pristúpila k rozhodnutiu povolať českých zamestnancov, ktorí mali pomôcť so stabilizáciou slovenského prostredia prostredníctvom zákona č. 605 zo dňa 29. októbra 1919.² Ich príchod však nevyvolal len pozitívne reakcie – narážali na miestne špecifiká, kultúrne rozdiely a podozrenie z tzv. čechoslovakizácie. Prítomnosť českých zamestnancov na Slovensku nadobudla aj politický rozmer. Tento rozmer sa stal predmetom

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu KEGA 019UKF-4/2024 s názvom *Svedectvá písomných prameňov. Ženy v tieni dejín – dejepisná čítanka pre stredné školy*.

² Umožňoval určiť miesto výkonu práce štátnemu zamestnancovi kdekoľvek na území Československa.

zneužívania vo vnútropolitickom zápase – najmä v diskurze slovenských autonomistických kruhov, ktoré z ich pôsobenia na Slovensku vytvárali nástroj politickej kritiky. Slovenská ľudová strana formovala negatívny obraz „Čecha“ – ako cudzieho, necitlivého, ateistického elementu, ktorý bol „násilne“ implantovaný do slovenského prostredia. Slovenská ľudová strana tvrdila, že českí zamestnanci ohrozujú slovenský jazyk, kultúru, i vierovyznanie.³ Do popredia dávali ekonomický aspekt prítomnosti českých zamestnancov. Tvrdili, že Česi obsadzujú miesta, ktoré by mali patriť Slovákovi, a že bránia v uplatnení slovenských odborníkov. Tento naratív nadobudol zvláštnu silu v čase hospodárskej krízy začiatkom 30. rokov 20. storočia.⁴ Mikrohistorický pohľad možno dokumentovať na príklade obce Boleráz (okres Trnava), tak ako nám to odhaľujú dochované archívne písomnosti uložené vo fonde Župného úradu v Bratislave (Fiamová 2020, 93-94).⁵

Prípad obce Boleráz

Napriek všeobecne priaznivej situácii v trnavskom okrese obec Boleráz vykazovala, po vzniku republiky, vnútorné trenice (využívanie kazateľnice na artikuláciu osobných či politických názorov), v dôsledku činnosti tamjšieho duchovného Františka Koňakovského (SNA, f. RMŠaNO, k. 229).⁶ Hlavný slúžny trnavského okresu v tejto súvislosti požadoval, aby mu boli poskytnuté jednoznačné inštrukcie, ktorých by sa mal pri riešení situácie vo vzťahu k duchovnému pridržovať. Na problém reagovala aj Apoštolská administratúra v Trnave listom adresovaným Bratislavskému županovi, datovaným 25. novembra 1921. V liste sa uvádzalo, že administratúra dala preveriť obvinenia vznesené voči farárovi a na základe výsledkov vyšetrovania dospela k záveru, že obvinenia sa nepotvrdili. Nevidela preto dôvod na akýkoľvek zásah voči duchovnému. Vyšetrovanie administratúry malo podľa dochovaných dokumentov preukazovať, že negatívne informácie o farárovi pochádzali od štyroch osôb, ktoré voči nemu zaujímali dlhodobu nepriateľský postoj. Kľúčovou postavou v tomto kontexte bol Alexander Danišovič, starosta obce Boleráz.⁷ Podľa vyšetrovacej správy administratúry práve on mal tvrdiť, že farár Koňakovský podporuje protištátne hnutia. Duchovný tieto výroky interpretoval ako zámerné poškodzovanie jeho dobrého mena a podal v danej veci podnet na súd (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 555/1923).⁸

³ Do konca roka 1938 tvorili zamestnanci českej národnosti komunitu presahujúcu 80 000 ľudí. (Rychlík 1989, 403-424).

⁴ Politickí predstavitelia Slovenskej ľudovej strany sa často odvolávali na konkrétne prípady, keď slovenskí absolventi nemohli získať miesto učiteľa či úradníka, zatiaľ čo na týchto postoch mali zotrvať „importovaní“ českí zamestnanci. Vo viacerých prípadoch boli tieto tvrdenia zveličené alebo jednostranne interpretované.

⁵ Od 1. januára 1923 do 1. júla 1928 boli na území Slovenska zriadené ako správne jednotky župné úrady. Spravovali všetky aspekty verejného života. Bratislavská župa spravovala územie vtedajších okresov – Bratislava, Dunajská Streda, Galanta, Hlohovec, Komárno, Malacky, Modra, Myjava, Nové Mesto nad Váhom, Piešťany, Senica, Skalica, Šaľa, Šamorín a Trnava. Zákon č. 126/1920 z 29. februára 1920 o zriadení župných a okresných úradov v Československej republike.

⁶ František Koňakovský sa narodil 29. septembra 1864 v Hlohovci. Za kňaza bol vysvätený 9. apríla 1887. Duchovnú službu začal ako kaplán v obci Veľké Zálužie, následne pôsobil ako farár v Šuriankach a od roku 1913 až do svojej smrti v roku 1925 v Boleráze. Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA, fond Referát ministerstva školstva a národnej osvety 1919-1938 (ďalej f. RMŠaNO), kartón (ďalej k.) 229.

⁷ Alexander Danišovič bol v roku 1920 jednohlasne zvolený za starostu všetkými politickými stranami v obci. Bol českej národnosti.

⁸ Štátny archív v Bratislave, (ďalej ŠA BA) fond Župný úrad v Bratislave 1923-1928 (ďalej f. ŽU BA 1923-1928), Prezidiálne spisy (ďalej PS), fascikel (ďalej f.) č. 555/1923.

Dochované hlásenia však indikujú opačný obraz reality. Farár Koňakovský počas kázní konaných 1. a 6. januára 1922 použil rétoriku, ktorá bola vnímaná ako kontroverzná a vyvolávala rozporuplné reakcie medzi veriacimi. Vo svojich príhovoroch sa výrazne vyhranil voči politickým stranám – s výnimkou Slovenskej ľudovej strany – čo viedlo k sporom medzi farníkmi a napätiu, ktoré sa prejavovalo aj vo forme incidentov počas bohoslužieb. Podľa svedeckých výpovedí (Alexandra Danišoviča, Jozefa Kováča, Imricha Miškoviča a Vedela Doboša) jazyk duchovného prekračoval bežné homiletické normy a bol vnímaný ako nevhodný časťou prítomných.⁹

Duchovný rovnako z kazateľnice varoval ovečky pred čítaním iných periodík než *Slovák* (oficiálny tlačový orgán Slovenskej ľudovej strany). Dané noviny považoval za jediného spoľahlivého sprievodcu k „spásu“. Kázňami apeloval na veriacich, aby si zachovali úctu k predstaviteľom duchovnej legitimacy v kolektívnej pamäti svätému Štefanovi, Konštantínovi-Cyrilovi, Metodovi, no zároveň vyjadroval podozrenie voči určitým skupinám, najmä českého pôvodu, ktoré označoval ako odklonené od tradičných náboženských hodnôt. V kázňach sa opakovane objavovali obvinenia voči Čechom z údajného potlačania náboženských symbolov v školskom a rodinnom prostredí (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 555/1923).¹⁰ Rovnako postupoval aj 8. januára 1922. Duchovný sa rozhodol, že kostol zostane v daný deň uzavretý a služby Božie sa nebudú konať. Keď sa o tom ľudia dozvedeli, zhromaždili sa pred kostolom a ostro kritizovali jeho rozhodnutie. Skupinky ľudí sa následne rozišli po obci, niektorí zamierili do hostinca, kde sa situácia vyostrovala medzi priaznivcami a odporcami duchovného. Napätie sa podarilo upokojiť až zásahom četníckej hliadky, ktorá zabránila eskalovaniu konfliktu (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 555/1923).

Znepokojenie nad eskaláciou situácie a ohrozením pokoja v obci vyjadrila četnícka stanica v Smoleniach aj v písomnej správe z 12. januára 1922. Opodstatnenosť obáv potvrdzovali aj hlásenia o každodenných hádkach medzi obyvateľmi, ku ktorým dochádzalo najmä v miestnom hostinci navštevovanom príslušníkmi rôznych politických strán. V dôsledku toho navrhovali četníci zaviesť obmedzenia, konkrétne skrátiť otváraciu dobu v hostincoch a zakázať tanečné zábavy. Predmetom znepokojenia boli aj *tzv. stretnutia na fare*. Najväčšie znepokojenie četníckej stanice vyvolalo stretnutie konané 14. januára 1922, počas ktorého diskusie smerovali proti príslušníkom iných politických strán.¹¹ Na upokojenie pomerov policajné orgány zakázali nielen tanečné zábavy, ale obmedzili aj otváracie hodiny hostincov (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 4832/1924).

⁹ Doslova: „*máme zde jednoho špinavého člověka, kdy byl v obci jiné udelali by s ním farníci porádek*.“ Onou osobou bol všeobecne považovaný starosta obce Alexander Danišovič. Starosta opustil Slovenskú ľudovú stranu a vstúpil do Slovenskej národnej a roľníckej strany. Jeho politický prestup vyvolal v obci silné reakcie – farníkom bolo odporúčané vyhýbať sa s ním akémukoľvek kontaktu, neuznávať jeho autoritu. (bližšie Lipták 1992).

¹⁰ V roku 1777 Pápež Pius VI. schválil, aby sa vo všetkých katolíckych kostoloch habsburskej monarchie slávila liturgická spomienka na svätých Cyrila a Metoda dňa 14. marca. Lev XIII. posunul oficiálny deň spomienky na týchto slovanských vierozvestcov v rámci celej katolíckej cirkvi na 5. júla. K výraznejšiemu oživeniu cyrilo-metodského kultu došlo až po vzniku Československej republiky, keď sa obaja svätci dostali do popredia spoločenského i náboženského života a začali byť vnímaní ako národní patróni. Od roku 1927 sa na Devíne pravidelne, v dvojročných intervaloch, konali cyrilo-metodské slávnosti. Výsledky misijnej činnosti solúnskych bratov boli zároveň sprostredkované aj prostredníctvom vtedajšieho školského systému, najmä v rámci vyučovania dejepisu a náboženstva. Aj keď pripomínanie si vierozvestcov nebol prikázaný sviatok, rímskokatolícka cirkev v medzivojnovom období umožnila slúžiť bohoslužby na ich počesť aj v iné dni, najmä z dôvodu nedostatku kňazov. Štátnym sviatkom sa 5. júl stal až po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 (Hetényi – Ivanič, 2017, 77-91; Archív arcibiskupského úradu v Nitre (ďalej AAU NR), Cirulaes 1935 – 1936 (ďalej C)).

¹¹ Duchovný pri konfrontácii tvrdil, že neorganizoval žiadne schôdze, len po omši sa niektorí farníci zastavili na návštevu. Čo bolo samozrejme vzdialené realite. Podobné „*návštevy*“ sa uskutočňovali pravidelne (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 555/1923).

K želanej náprave dočasne došlo (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 555/1923). Zdalo sa, že situácia sa upokojila, čomu napomáhala aj umiestnenie policajnej expozitúry do obce.¹²

Napriek tomu o rok neskôr, 30. januára 1923, správa četníckej stanice adresovaná Okresnému úradu v Trnave opäť upozornila na politické trenice medzi starostom obce a farárom.¹³ Konflikty negatívne ovplyvňovali celé obyvateľstvo, keďže obaja aktéri mali svojich prívržencov. Navyše, zvyšok obyvateľstva, ktorý si zachovával neutrálny postoj, trpel medzi dvoma táborami. Výsledkom bolo, že pomery v obci sa zhoršovali. Dospeli do bodu, keď četnícka stanica v Smoleniach podala oznámenie na farára Koňakového za prečin rušenia obecného mieru. Príčinou bolo kázanie počas omše, ktorá sa konala v marci roku 1923 v Bolerázi. Z kazateľnice znova odzneli slová, ktoré obviňovali Čechov z protináboženského zmýšľania. Zaujímavosťou bolo, že svoje výhrady prezentoval v češtine, čím ešte výraznejšie tematizoval etnický rozmer svojich posolstiev. Kládol dôraz na rýdzo české slová obsahujúce písmeno „Ř“, aby veriaci v kostole jasne cítili, že kázanie sa týka výhradne českej národnosti a ich protináboženského zmýšľania. Počas bohoslužby znova vyzval prítomných, aby sa vyhýbali čítaniu a odoberaniu časopisov, ako boli napríklad *Slovenský denník*, *Robotnícke noviny* či *Slovenská politika*. Tvrdil, že všetky tieto periodiká sú plné neverec-tva. Vyzýval, aby čítali iba tie noviny, ktoré im on a jeho miništranti budú roznášať po domoch, predovšetkým noviny *Slovák* alebo *Slovenské ľudové noviny*. Svoj krok zdôvodnil tým, že ak budú dané noviny čítať, dôjdu spásky.¹⁴ Reakcie veriacich na kázne duchovného sa začali diverzifikovať (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 555/1923). Pri konfrontácii strážnikom Kratochvílom tvrdil, že jeho zámerom bolo len varovať veriacich pred čítaním vyššie uvedených novín, keďže podľa neho útočili na náboženstvo či vierozvestcov (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 555/1923).¹⁵ Naďalej tak pretrvávalo napätie vyvolané hrozbou násillia zo strany obyvateľov.¹⁶

Predmetom kritických vyjadrení duchovného v súvislosti s českým elementom bol aj okres-ný náčelník v Trnave František Drbohlav.¹⁷ Duchovný F. Koňakovský uverejnil v *Slovenských*

¹² Policajná stanica bola dovedty umiestnená viac ako hodinu cesty od Bolerázu, v obci Smolenice. Expozitúra v Bolerázi slúžila okrem Bolerázu aj pre obce Bogdanovce, Šelpice a Klčovany (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 4832/1924).

¹³ Ani četníckej stanici v Smoleniciach sa nepodarilo objasniť príčinu vzájomného napätia medzi oboma hlavnými aktérmi, ako to vyplýva zo správy tejto stanice z 24. januára 1924, ktorú vypracoval strážmajster Kratochvíl (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 741/1924).

¹⁴ Ako svedkovia vyššie uvedenej kázne boli pre zápisnicu četníckeho úradu uvádzaní predovšetkým obyvatelia Bolerázu, vrátane obecného starostu. Alexander Danišovič, Miškovič Imrich, Ján Procházka a Ján Pobijecký (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 555/1923).

¹⁵ Obec Boleráz sa písomne sťažovala aj Ministerstvu s plnou mocou pre správu Slovenska na duchovného prostredníctvom listu, kde okrem iného uvádzala: „My máme smutné skúsenosti... náš farár Konyakovský Ferencz verejne v kostole šve, nadáva tým ľuďom, ktorý s ním netiahnu do autonómie... krič tam, nečítate, nečítajte, moji milí veriaci tie zlé spisy bezbožné... ako sú Slovenský denník, Slovenská politika... lebo tie ničia vieru a sú pokrokárske, neznabožské... lež čítajte tie, ktoré Vám ja posielam po domoch. Slovák, ľudovú politiku tie sú najlepšie.“ Aj v dôsledku uvedeného sa začal zisťovať politická spoľahlivosť farára. Súčasne sa malo preskúmať, či sa farár svojou rečou nedopustil trestného činu.“ (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 555/1923).

¹⁶ Agitácia farára F. Koňakovského nebola v danom období ojedinelá. Podobný prípad, bojujúci voči Čechom, resp. českým učiteľom, možno sledovať aj v prípade rímskokatolíckeho duchovného Imricha Hojsika (1868 – 1953), ktorý pôsobil ako duchovný v Stupave od roku 1910 do 1937 (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 62/1924; SNA, f. RMŠaNO 1919-1938, k. 222, k. 421).

¹⁷ Okresný úrad v Trnave, pod ktorého správu spadala aj obec Boleráz, viedol okresný náčelník od 1. januára 1923 do marca 1927 úrad viedol dr. František Drbohlav. Vo funkcii ho nahradil Ján Beňovský.

ľudových novinách 18. marca 1924 článok s ostrou rétorikou „*Štatárium v Bolerázi, Drboslav bašuje*“.¹⁸ Článok niesol jednoznačne konfrontačný tón a reflektoval napätie medzi duchovným a okresným úradom, obsahoval ostrú kritiku, na čo okresný náčelník František Drbohlav reagoval podaním žaloby na farára za ohováranie v tlači. Počas pojednávania pred bratislavským súdom však došlo k zmieri – okresný náčelník od žaloby upustil po tom, čo sa kňaz ospravedlnil s tým, že článok publikoval na základe nepresných informácií a verejne odvolal všetky urážlivé výroky.¹⁹ Napriek tomu, alebo práve preto, v nasledujúcich mesiacoch naďalej aktívne vystupoval vo verejnom priestore aj po predchádzajúcich konfliktoch.

Dňa 8. júna 1924 inicioval verejné zhromaždenie, ktoré sa konalo bez predchádzajúceho administratívneho súhlasu príslušných orgánov, četnícka stanica v Bolerázi preto podala na duchovného nové trestné oznámenie Okresnému úradu v Trnave (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 798/1925). Nepovolené stretnutie sa uskutočnilo na dvore rímsko-katolíckej školy v Bolerázi za účasti približne 200 osôb, pričom najpočetnejšie zastúpenie mali členovia Slovenskej ľudovej strany z Bolerázu. Hlavnou témou boli rozdiely medzi katolíckymi a štátnymi školami.²⁰ Duchovný vyzýval prítomných, aby neumožnili zoštátnenie cirkevných škôl. Kritizoval aj nedostatočnú náboženskú výchovu na štátnych školách (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 798/1925). Priestupkové konanie bolo však dočasne prerušené z dôvodu vážneho zdravotného stavu obžalovaného farára. Ošetrojúci lekár, ktorý zároveň pôsobil ako obvodný lekár v Smoleniciach, bol oficiálne požiadaný o vypracovanie komplexnej lekárskej správy, s osobitným dôrazom na určenie termínu, kedy by mohol byť obžalovaný vypočutý, bez rizika zhoršenia jeho zdravotného stavu (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 798/1925). Podľa vyjadrenia ošetrojúceho lekára, obžalovaný trpel artériosklerózou, ako aj opakovanými záchvatmi srdcového a astmatického charakteru. Z uvedených zdravotných dôvodov nemohol absolvovať cestu spojenú s účasťou na procesných úkonoch (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 798/1925). S prihladením na zdravotný stav duchovného bol 23. januára 1925 vypočutý vo vlastnom byte. Priestupkové konanie sa nedostalo až k súdnemu pojednávaniu. Zastavila ho nečakaná udalosť – úmrtie duchovného 10. júla 1925.²¹

¹⁸ Slovenské ľudové noviny v čísle 13 z 28. marca 1924 priniesli na stranách 2-3, článok „*Štatárium v Bolerázi, Drboslav bašuje*.“ Farár, ako autor článku, sa oprel do českého náčelníka trnavského okresu Drbohlava. Vyčítal mu, že nariadil zatvoriť krčmy, od 8,00 večer do 6.00 rána. Rovnako ako vychádzať na ulici po 8.00 večer bolo zakázané. Taktiež obec Boleráz bola povinná vo dne aj v noci strážiť majetok a dom Alexandra Danišoviča, a ručiť za každú škodu na jeho majetku. Poukázal, že pred obecnými voľbami tomu istému človeku 5 ráz okná vytĺkli a zákaz vydaný nebol. Náčelníka podľa autora článku viedla k danému kroku „*neobmedzená namyslenosť a nafúkanosť, že on je pánom veľkomožným... čím by sa iste nebol stal, ak by v Čechách ostal*.“ Doslova: „*nielen slovenské výhody a diéty berie, ale tí „blbej“ Slováci sa k nemu ako k nejakého božíkovi so založenými rukami o ochranu utýkajú*.“ Teda, podľa autora vyhlásil štatárium, aby dokázal, že bôžikom je. Podľa textu obec sa voči obvineniu ozvala a vec mala mať dohru aj v parlamente.

¹⁹ Týždenník *Nové Slovensko* zhodnotil v čísle 13 z 29. marca 1925 súdny spor slovami: „*zbabelé prehlásenie p. Farára Konakovského, v ktorom píše, že bol „zle informovaný“ svedčí o tom, že náš politický život je hnusný. Kňaz hlásateľ lásky k bližnému, je osobnosť, ktorá sa musí stať sudcom svojich vlastných skutkov, aby nekompromitoval v prvom rade vec a v druhom rade seba. Osobnosť táto musí byť charakterom svietiacim, ako lúč slnca. Ale, žiaľbohu, toho nemáme. Ak sa dobre rozpamätám Ján Kollár už v roku 1848 povedal, že nám Slavianom najviac chýba: charakter! A mal pravdu tento náš prorok!*“ (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 2103/1925).

²⁰ V tejto súvislosti týždenník *Nové Slovensko* z 27. júla 1924, číslo 31 uverejnil článok, nazvaný *Neslušný boj*, kde kritizovali násilný spôsob, akým Slovenská ľudová strany bojuje za pocirkevenie škôl (SNA, f. RMŠaNO 1919-1938, k. 229).

²¹ List Apoštolskej administratúry v Trnave však ako dátum úmrtia uvádzal 12. júl 1925 (SNA, f. RMŠaNO 1919-1938, k. 229).

V dôsledku nečakaného úmrtia vznikla potreba zabezpečiť výkon duchovnej správy prostredníctvom nového, spoľahlivého kňaza v obci Boleráz. Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave adresoval preto 15. októbra 1926 Prezídium Župného úradu v Bratislave žiadosť o podanie spoľahlivej a zaručenej správy o národnom účinkovaní a zmýšľaní vybraného menného zoznamu duchovných osôb zvažovaných na uvoľnené miesto duchovného v Bolerázi. Ako vhodné osoby prichádzali podľa zoznamu do úvahy – Jozef Révay – farár v Drahovciach, Michal Žák – farár vo Veľkom Kovalove, Hubert Rabenseifer – farár vo Voderadoch, dr. Alexander Beznák – kaplán v Diosegu, Karol Bócz – farár v Osuskom, Herda Rajmund – farár v Brezovej, Eugen Sýkora – kaplán v Novom meste nad Váhom, Anton Turaz – farár v Bohuniciach, Jozef Ľjrg – správca fary v Boleráze, Augustín Vávra – farár na Dobrej Vode.²² Informácie o spoľahlivosti mali byť poskytnuté v čo najkratšom čase (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 8947/1926). Požiadavka odrážala zvýšený záujem štátnej správy o rýchle a efektívne riešenie situácie. Na predmetnú požiadavku Okresný úrad v Trnave reagoval v novembri 1926 vypracovaním správy označenej ako *prísne dôverné*. Za najvhodnejšieho kandidáta na obsadenie farnosti v Bolerázi jednoznačne označil Huberta Rabenseifera. Jeho nomináciu zdôvodnil predovšetkým miernou a zmierlivou povahou, ako aj preukázateľným štátotvorným úsilím, ktoré boli považované za dôležité faktory pri stabilizácii napätých pomerov v obci. Rabenseifer podľa hodnotenia úradu nevystupoval konfrontačne a prispieval k utlmovaniu existujúcich sporov, namiesto ich ďalšieho prehlbovania. Huberta doslova považoval za človeka, „*politicky konsolidačného, štátotvorného pre kludný vývoj, čistého a dobrého kňaza*“. Plne nápomocného pri stabilizácii a konsolidácii pomerov v politicky nestabilnom regióne (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 8947/1926).

Okresný náčelník, autor správy, upozornil aj na osobné vyhrážky a verbálne útoky, ktorým sám čelil. Zdôraznil, že správny výber osoby na obsadenie farnosti je zásadný, nakoľko jeho cieľom je prispieť k upokojeniu spoločenských pomerov a zabezpečiť pokojné spolunažívanie obyvateľov obce (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 8947/1926). Okresný náčelník sa k ďalšiemu kandidátovi, farárovi Antonínovi Turazovi z Bohuníc, vyjadril, že ide o mladšieho duchovného, ktorého politická angažovanosť bola charakterizovaná ako „*mierne radikálna*“. Za príklad uviedol Turazovu aktivitu počas volebného obdobia v Bohuniciach. Aktivita farára Turaza počas volebných zhromaždení, vrátane kritiky adresovanej Vavrovi Šrobárovi, prispela k napätiu, ktoré prerástlo do fyzického konfliktu – hádzaniu kameňov na Šrobárovo vozidlo, narušeniu verejného zhromaždenia s následným trestným stíhaním Turaza. Z týchto dôvodov, ako aj vzhľadom na všeobecne napäté politické pomery, Turaz nebol vhodným kandidátom pre farnosť v Bolerázi. Administrátor fary v Bolerázi, Jozef Urge, nebol považovaný za politicky prijateľného pre miestne pomery. Bol orientovaný kresťansko-sociálne s maďarským zafarbením a zároveň sa vyznačoval radikálnejšou politickou angažovanosťou. Autor hodnotiacej správy vyjadril obavu, že v čisto slovenskej obci by mohlo dôjsť k šíreniu myšlienok vnímaných v rozpore so štátno-bezpečnostnými záujmami, najmä mladšou generáciou (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 8947/1926). K osobe Rajmonda Herdu, narodeného v roku 1891 v Zlatých Moravciach, sa vyjadril Okresný úrad v Myjave. Charakterizoval ho ako zdržanlivého a spoločensky neangažovaného jednotlivca, ktorý neprejavoval výraznú vlasteneckú činnosť a väčšinu svojho pôsobenia venoval výlučne cirkevným otázkam. Po svojom presťahovaní do Brezovej sa Herda stal predsedom tamjšej organizácie Slovenskej ľudovej strany. Vo vzťahu k jeho osobnosti neboli zistené žiadne okolnosti, ktoré by naznačovali negatívne alebo problematické zmýšľanie (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 8947/1926). Farár Michal Žák, hoci bol členom Slovenskej ľudovej strany, sa politicky neexponoval, uvádzal Okresný úrad v Senici. Bol hodnotený ako miernej povahy, medzi farníkmi si vybudoval značnú obľubu. Podobný postoj

²² Krátke životopisné údaje o jednotlivých kňazoch možno nájsť v časti schematizmy na stránke Dominikánskeho knižného inštitútu (Dominikáni 2025).

k politickej angažovanosti vykazoval aj farár Karol Bócz, ktorý sa rovnako politicky neangažoval. Okresný úrad v Piešťanoch sa vo vzťahu k farárom Jozefovi Révayovi a Augustínovi Vávrovi, obom príslušníkom Slovenskej ľudovej strany, vyjadril nasledovne: Jozef Révay nebol vo farnosti obľúbený a disponoval len obmedzeným počtom prívržencov. Vo farnosti sa tešil nízkej obľube a nemal významnú podporu zo strany veriacich. Z hľadiska národnostných pomerov voči nemu neboli vznesené žiadne námietky. Augustín Vávra sa politicky angažoval iba mierne a výlučne počas volebných období, pričom jeho aktivita nikdy neprekročila hranice prípustnosti. Okresný úrad v Galante k osobe dr. Alexandra Beznáka uviedol, že sa nezúčastňoval verejného života a vzhľadom na to, že do Diosegu nastúpil až 24. septembra 1926, teda na krátke pôsobenie v danej lokalite úrady nevedeli poskytnúť bližšie hodnotenie jeho verejnej alebo národnostnej angažovanosti. Okresný úrad v Galante opísal Eugena Sýkoru ako tichú a miernu osobnosť, ktorá sa neangažovala v politickom živote. Bol hodnotený ako politicky a morálne zachovalý, no z pohľadu národnostnej uvedomelosti nebol medzi slovenským obyvateľstvom plne uvedený (ŠA BA, f. ŽU BA 1923-1928, PS, f. č. 8947/1926).

Záver

Prípád rímskokatolíckeho kňaza Františka Koňakovského z obce Boleráz predstavuje mikrohistorickú sondu do problematiky postavenia duchovenstva v lokálnom spoločenskom a politickom kontexte medzivojnového Slovenska. Na príklade jeho pôsobenia možno sledovať viacvrstvové konflikty – osobné, náboženské, politické a kultúrno-identifikačné –, ktoré reflektujú dobové napätia súvisiace so zmenami v chápaní štátu, identity a úlohy náboženstva vo verejnom priestore. František Koňakovský vystupoval ako duchovný, ktorý svoj kazateľský priestor nevyužíval len na posilňovanie viery, ale aj na formovanie verejného postoja voči spoločenským zmenám, ktoré vnímal ako potenciálne ohrozujúce pre miestnu komunitu. V jeho prejavoch sa prelínala motivácia presvedčeného ochrancu viery so snahou o aktívnu účasť na verejnej debate, čím prekračoval tradičný rámec homiletickej činnosti. Kľúčovým nástrojom jeho komunikácie bola historicko-náboženská symbolika. Koňakovský systematicky zdôrazňoval význam postáv ako sv. Konštantín-Cyril, sv. Metod či sv. Štefan, ktorí v jeho interpretácii zohrávali nielen duchovnú, ale aj identifikačnú a ochrannú úlohu. Vierozevestcovský kult v jeho podaní nadobúdala politický rozmer, najmä v kontexte kritiky štátnej politiky, ktorá bola v očiach Koňakovského často vnímaná ako sekularizačná a protináboženská. V tomto duchu interpretoval najmä prítomnosť českého štátneho elementu, ktorý označoval za nositeľa „odpadlických“ tendencií, čím podčiarkoval potrebu obrany miestnej náboženskej a kultúrnej kontinuity. Náboženský diskurz sa tak stal rámcom, v ktorom sa reflektovali širšie otázky národa, tradície a kultúrnej identity. Koňakovského posolstvá boli postavené na predstave ohrozenej tradície, ktorú je potrebné brániť – nie nevyhnutne ako prejav politickej ambície, ale ako vyjadrenie hlbokého presvedčenia o duchovných a kultúrnych hodnotách zakorenených v historickej pamäti komunity. Situácia po Koňakovského smrti poukazuje na to, že význam duchovenstva presahoval striktne náboženský rámec. Otázka výberu jeho nástupcu sa stala predmetom verejnej diskusie, pri ktorej sa zohľadňovali nielen pastoračné kvality, ale aj schopnosť kandidáta zmiernovať napätia a reprezentovať štátotvorné postoje. Táto skutočnosť dokladá, že duchovní boli vnímaní ako kľúčoví aktéri lokálnej stability, obzvlášť v časoch spoločenských a ideologických transformácií.

Záverom možno konštatovať, že František Koňakovský prekročil hranice tradičnej duchovnej služby a stal sa hlasom interpretujúcim dobové zmeny prostredníctvom náboženského jazyka. Hoci jeho rétorika mohla miestami pôsobiť polarizujúco, poukazuje na dôležitý fakt – že náboženské symboly, osobitne kult vierozvestcov a sv. Štefana, sa v danom období stali silným nositeľom

kolektívnej identity, s ktorou sa mnohí veriaci hlboko stotožňovali. Ich kult mal nielen duchovný, ale aj ochranný a identifikačný rozmer, čím sa stal prirodzeným prostriedkom vyjadrenia kultúrneho sebauvedomenia. Napätie, ktoré sprevádzalo Koňakovského pôsobenie, nemožno vnímať ako výsledok jednostrannej viny, ale skôr ako dobový spoločenský fenomén, vznikajúci na priesečníku sekularizačných tendencií, národných otázok a obrany tradície v prostredí, ktoré bolo mimoriadne citlivé na akékoľvek narušenie zaužívaných symbolických poriadkov.

REFERENCES

Primary sources

- Archív arcibiskupského úradu v Nitre, Circulaes 1935 – 1936.
- Slovenský národný archív v Bratislave, fond Referát ministerstva školstva a národnej osvety 1919 – 1938, kartón 229.
- Slovenský národný archív v Bratislave, fond Referát Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave 1919 – 1938, kartón 222.
- Slovenský národný archív v Bratislave, fond Referát Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave 1919 – 1938, kartón 421.
- Štátny archív v Bratislave, fond Župný úrad v Bratislave 1923 – 1928, Prezidiálne spisy, fascikel č. 555/1923.
- Štátny archív v Bratislave, fond Župný úrad v Bratislave 1923 – 1928, Prezidiálne spisy, fascikel č. 4832/1924.
- Štátny archív v Bratislave, fond Župný úrad v Bratislave 1923 – 1928, Prezidiálne spisy, fascikel č. 741/1924.
- Štátny archív v Bratislave, fond Župný úrad v Bratislave 1923 – 1928, Prezidiálne spisy, fascikel č. 62/1924.
- Štátny archív v Bratislave, fond Župný úrad v Bratislave 1923 – 1928, Prezidiálne spisy, fascikel č. 2103/1925.
- Štátny archív v Bratislave, fond Župný úrad v Bratislave 1923 – 1928, Prezidiálne spisy, fascikel č. 798/1925.
- Štátny archív v Bratislave, fond Župný úrad v Bratislave 1923 – 1928, Prezidiálne spisy, fascikel č. 8947/1926.

Secondary sources

- Ārpáš, Robert.* 2017. The Pribina anniversary as a celebration of the religious and national tradition of Great Moravia. In *Historický časopis* 65/4, 655–674.
- Bartlová, Alena – Mulík, Peter – Letz, Róbert.* 2006. Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945. Bratislava.
- Dominikáni.* 2025. Dominikánsky knižný inštitút. https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhlatat_1.
- Ferenčuhová, Bohumila – Zemko, Milan et.al.* 2012. V medzivojnovom Československu 1918 – 1939. Bratislava.
- Fiamová, Martina.* 2020. Formovanie a činnosť ústredných orgánov štátnej správy na autonómnom Slovensku (október 1938 – marec 1939). Bratislava.

- Haburaj, Tomáš – Zubko, Peter. 2016. Financovanie cirkvi v medzivojnovom období: Ekonomická stránka života katolíckej cirkvi v Košiciach 1918 – 1938. Prešov.*
- Hetényi, Martin – Ivanič, Peter. 2017. On problems with the perception of the Cyrillo-Methodian cult in the modern history of Slovakia. In Muzeológia a kultúrne dedičstvo 5/2, 77-91.*
- Hetényi, Martin. 2019. Cyrilo-metodský kult a religiozita na Slovensku. [The Cyrillo-Methodian Cult and Religiosity in Slovakia from the 19th to the 21st Century]. In Konštantínove listy [Constantine's Letters] 12/1, 141-158.*
- Kaiser, Wolfram – Wohnout, Helmut et al. 2004. Political Catholicism in Europe 1918 –1945. London.*
- Kolouch, František. 2012. „Pryč od Vídně, pryč od Říma! Katolická církev v období první republiky (1918-1938). In Moderni-dejiny [online]. 7/2012. <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/pryc-od-vidne-pryc-od-rima-katolicka-cirkev-v-obdobi-prvni-republiky-1918-1938/>.*
- Lipták, Ľubomír. 1992. Politické strany na Slovensku 1869 – 1989. Bratislava.*
- Rychlík, Jan. 1989. K otázke postavenia českého obyvateľstva na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. In Historický časopis 37/3, 403-424.*
- Škalický, Karel. 1989. The Vicissitudes of the Catholic Church in Czechoslovakia, 1918 to 1988. In Stone, Norman – Strouhal, Eduard (eds.). Czechoslovakia: Crossroads and Crises, 1918 – 88. London, 297-324.*
- Škvarna, Dušan – Hudek, Adam. 2013. Cyril a Metod v historickom vedomí a pamäti 19. a 20. storočia na Slovensku. Bratislava.*

Doc. PhDr. Adriana Kičková, PhD.
Constantine the Philosopher University
Faculty of Arts
Department of History
Hodžova 1
949 74 Nitra
Slovakia
ORCID ID: 0000-0001-7486-1928
WOS Researcher ID: AAP-6367-2020
SCOPUS Author ID: 55750567100